

Проф. др **Милена Максимовић**
Филозофски факултет Пале
maksimovicm@sbb.rs

УДК: 027.7:[37:004
DOI: 10.7251/BSCSR1706005M

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА И ЗАХТЈЕВИ САВРЕМЕНОГ ОБРАЗОВАЊА¹

Сажетак: Универзитетске библиотеке у БиХ налазе се на прекретници, како у организационом смислу, тако и у процесу пружања услуга. У Републици Српској је 19. јула 2006. године донесен *Закон о високом образовању*, који прописује начине интеграције високошколских установа и организацију студија према *Bolonjskoj deklaraciji*, гдје је библиотека добила већи значај у образовном процесу и научно-истраживачком раду. Библиотека као мјесто на универзитету, а сада у виртуелном окружењу претраживања информација и извора, излазе из оквира свога простора са сложенијим захтјевима. То подразумијева информациону писменост и повезивање свих субјеката у том процесу, као и умреженост библиотека, савремену организацију колекција, технолошку подршку за побољшање квалитета истраживачког рада и обученост библиотекара. Библиотека постаје важан чинилац у образовном процесу на универзитету, што захтијева и поштовање националних стандарда за високошколске библиотеке. Осврнућемо се и на организацију библиотека на универзитету у Источном Сарајеву.

Кључне ријечи: Универзитетска библиотека, савремено образовање, информациона писменост.

Савремено образовање

Друштво у коме живимо фаворизује науку, и у том правцу су усмјерени и многе активности. Циљ је стварање европских вриједности у образовању и мобилности система који је примјенљив уз могућности очувања властитог

---

¹ Излагање на конференцији: *Вредновање и управљање библиотекама од традиционалног до иновантног*, одржаној 14 – 15 априла у Теслићу у организацији Друштва библиотекара Републике Српске.

индентитета. Глобализација која у економији инсистира на слободном промету роба, тако и у образовању тежи ка слободном протоку информација и људских ресурса. „Управљање знањем добија приоритет и оно интегрише проналажење, приступ, вредновање и кориштење свих потребних информација. У оваквом времену, када у свијету преовладава економија знања, неопходне су брзе промјене и у библиотекама. Библиотеке постају дио глобалне заједнице и излазе из оквира традиционалног рада. Осим што имају улогу чувара знања, оне на нов начин постају посредници између знања и корисника. Принцип универзалне доступности информацијама одавно је прихваћен, а појавом интрнета и нових технологија, обезбјеђују бржу и бољу повезаност библиотека и услуга и општи приступ умреженим информацијама. Неопходна је брза трансформација података и знања у дигитални облик како би њихова доступност и размјена била што бржа. Да би библиотеке ефикасније одговориле овом задатку, потребна је нова организација рада и савремена технологија за управљање знањем и информацијама.“ (Максимовић, М. 2009: 68).

Овај процес промјена обухвата све библиотеке. Политика развоја у тој области у БиХ исказана је прецизним нагласком на све институције које су укључју у реализацији промјена. У званичним актима се каже да ће „Базична и дигитална писменост односно знање о својствима, могућностима и начином кориштења информационих и комуникационих технологија, сматраће се елементарним дијелом писмености грађана Босне и Херцеговине. Кориштење напредних информационих и комуникационих технологија сматраће се стандардним средством у образовним процесима и функционисању образовног система“.²

Болоњском декларацијом Европа се определијелила за

---

² Више у: Тим Вијећа министара (Јули, 2004). Политика развоја информационог друштва у Босни и Херцеговини. Сарајево: Савјет министара Босне и Херцеговине. Доступно преко: http://www.is.gov.ba/documents/publications/Politika_razvoja_ID_u_BiH_cir.pdf [25.05.2007.]

стварање јединственог простора високог образовања до 2010. године, као одговор на процес глобализације и технолошког развоја. Систем образовања, који су владе у БиХ усвојиле према стандарду ЕУ, такође захтијева јединствен образац. То тражи и много већа улагања у образовање, а уједно и библиотеке. У Републици Српској је 19. јула 2006. године донесен *Закон о високом образовању*³ који прописује начин интеграције високошколских установа и организацију студија према *Болоњској декларацији*. Усвојени студијски програми захтијевају одговарајуће људске ресурсе, простор, техничко-технолошку подршку, као и савремено опремљену библиотеку, рачунарску учионицу, која ће адекватно омогућити праћење захтјева научно-истраживачког рада. Осим опреме потребно је обезбиједити обуку наставника, сарадника и студената у циљу ефективног коришћења библиотеке и осталих информационих ресурса.

Библиотеке као подршка савременом образовању

Подршка високошколске библиотеке процесу образовања огледа се првенствено кроз *информационе услуге*. Да би библиотека била успјешна у том процесу у ширем смислу треба да подршку *информационом описмењавању* првенствено библиотекара, студената и научних истраживача. Спровођење обуке информационог описмењавања требало би бити дугорочно и непосредно, као и посредно, кроз услуге и израду тематских портала као подршке учењу. Претраживање информационих извора је све сложеније нарочито у односу на нове формате и базе података које служе научним истраживачима. „Fakultetske biblioteke bi trebalo da budu tako opremljene i organizovane da pružaju pomoć obrazovnim programima matičnih ustanova, te da

---

³ Види: *Закон о високом образовању Републике Српске* број: 01-1065/06, Бања Лука 19 јули 2006. Службени гласник Републике Српске бр. 85 од 31. аугуста 2006. године.

studentima omogućе nove načine traženja informacija. Kada je o korisnicima riječ, treba podsticati svijest o značenju naučnih informacija, kao i potrebu neprekidnog obnavljanja znanja. To je moguće ukoliko nastavni planovi i njihovo izvođenje podstiču studente na upotrebu informacionih izvora, kako se ne bi ponašali pragmatično usmjeravajući ih samo na propisane udžbenike. Za obavljanje tih zadataka i bibliotekarima treba odgovarajuće obrazovanje, koje dobijaju adekvatnim formalnim obrazovanjem. Bibliotekarstvo se danas nužno mijenja, uglavnom zbog činjenice da je sve više informacija dostupno u digitalnoj formi. Danas se od bibliotekara očekuje da pored njihovih tradicionalnih poslova i znanja posjeduju dodatne vještine potrebne za rad u svijetu digitalnih informacija, te su prinuđeni da se stalno usavršavaju. Važan korak u rešavanju ove potrebe savremenog bibliotekarstva jeste organizovanje odgovarajućih edukativnih programa koji bi pripremili buduće bibliotekare za novo radno okruženje. Cilj univerzitetskog *studijskog programa Bibliotekarstvo* jeste osposobljavanje kandidata za najzahtjevniji stručni rad i rukovonjenje bibliotekama“ (Јововић. 2010: str. 296-297).

Библиотеке тако имају све сложенији задатак и веће учешће у образовном и научно-истраживачком процесу. Њихова улога је сада подређена осим пружања информација и њиховом вредновању. Она је посредник у истраживачком процесу. У класичном раду библиотекар је био посредник између корисника и фонда библиотеке, али сада је посредник најчешће интернет, који пружа много могућности да преко портала библиотеке можете самостално користити информације, а нарочито дигиталну грађу. Библиотекари осмишљавају приступ, видљивост претраживања путем интернета, похрањивање и чување колекција. Осмишљавају изглед портала библиотеке, као и организационо повезивање библиотека на универзитету ради боље успјешности у раду. Да би се то постигло морају сви у том процесу бити свјесни значаја и улоге библиотеке у процесу образовања. У ширем смислу потребна је подршка информационом

описмењавању свих учесника и свијест о значају научних информација, брзом проналажењу и употреби.

Функција библиотеке, као подршке образовном систему на универзитету, огледа се кроз обезбеђење услова који ће омогућити кориштење потребних информацијских услуга. Основна испуњеност услова за функционисање универзитетских библиотека огледа се кроз више сегмената:

- адекватан простор и инфраструктуру за рад библиотеке,
- умреженост библиотека са постојањем централне универзитетске библиотеке,
- изградња колекција (која подразумијевају књиге, периодичку, збирке уџбеничке литературе, базе података и дигиталне колекције),
- образовање и професионализацију кадрова за умрежено окружење, информатичко описмењавање библиотекара, студената, научних истраживача, као и подршка цјеложивотном учењу.

Америчко друштво библиотекара познато под скраћеном називу ACRL⁴ сваке двије године врши истраживања и на основу којих поставља најзначајније трендове, које би високошколске библиотеке требале слиједити за унапређење дјелатности. На основу истраживања и анализе претходних резултата врши се планирање за наредни период. Циљ истраживања је анализа рада у библиотекама и апострофирање на побољшању зацртаних сегмената. Оно што се сматра веома важним постављено је 2010. године као „Топ 10“ смјерница за универзитетске библиотеке. Ова листа је направљена на основу истраживања и литературе од стране Одбора ACRL који је вршио истраживање путем е-мејла. Том приликом укључено је у истраживање до 9.812 чланова ACRL у фебруару 2010. године. Циљ овог истраживања је повећање видљивости и употребе библиотека. У

---

⁴ Association of College and Research Libraries

„топ 10“ смјерница обухваћени су најзначајнији сегменти који утичу и на побољшање квалитета рада. Њиховом анализом добијамо слику стања која омогућава да тежиште можемо ставити на важне сегменте у планирању. То утиче на доношење нових одлука које можемо представити кроз: *раст академских колекција* библиотека који се односи на циљно праћење раста збирки, према потребама корисника, што можемо назвати *кориснички усмјереном набавком*. Посебну *набавку треба оријентисати* на електронске изворе, њихову доступност, међубиблиотечку позајмицу, као на дигитализацију вриједних колекција и приступ он-лајн током 24 часа. *Буџет библиотека* који је све несигурнији временом се мора повећавати употребом различитих вјештина и доказивања о значају библиотека за образовни систем. Зато треба тражити и *нове изворе средстава* у широј јавности. Она су битна и за реализацију организације *увођење нових система за претраживање*, приступа пуном тексту, као и прилагођавање новим мобилним уређајима. Сарадњом са истраживачима потребно је *увођење информационе писмености у образовни систем*, као и *стварање нове виртуелне истраживачке околине*, стварње дигиталних репозиторија и омогућавање учења на даљину. У том смислу треба вршити промоцију и *поштивања ауторских права*. *Физички простор постаје виртуелни* и библиотека као мјесто добија други изглед. Високошколске библиотеке треба да постану транспарентније унутар струке и својих институција, како би на основу података и процјене у наредном периоду показале напредак у даљем развоју, што тражи и нови профил библиотекра Свако двије године ACRL врши анализа података и доноси нове закључке.⁵

Тако су у анализи „Топ трендова“ за 2016. годину разматрали разматрани извјештаје за услуге, могућности дигиталних стипендија, процјену колекција, могућности

---

⁵ Више: 2010 Top Ten Trends in Academic Libraries; 2016 top trends in academic libraries. Доступно на: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/whitepapers/En>. (Очитано: 12.03 2017.)

спајања садржаја и предности при учењу. Прихваћени су и нови правци за ACRL оквир даљег развоја информационе писмености, броја радних места, као и броја отворених образовних ресурса.⁶

Ти показатељи би били примјенљиви и на наше библиотеке у циљу анализе и планирања нових потреба које тражи савремено образовање. Библиотека која постаје све више електронска има захтијеве да наставници и библиотекари виде себе као једнако важне чиниоце у различитим сегментима образовног процеса. У условима умрежених универзитетских библиотека, библиотекари би требали да имају важну улогу у развијању нових образовних сервиса. Образовне стратегије требале би бити планске са држањем курсева, пружањем професионалне помоћи за веб портале, као и постављање садржаја за курсеве и предавања професора. То би могло укључити тимско подучавање са инструкторима, држање курсева, пружање професионалне помоћи у креирању веб страница и постављање садржаја и њихову доступност.

Организација библиотека на Универзитету у Источном Сарајеву

Када говоримо о умрежености факултетских библиотека мислимо прије свега на повезивање библиотека у јединствен информациони систем на Универзитету и потребу постојања универзитетске библиотеке у организационом смислу. Њена функција је незаобилазна у стварању јединствене базе података, као и централизацији појединих послова којима би се постигле уштеде, стварање партнерства са другим значајним институцијама и јачање перспективе развоја библиотека. Од неколико могућих модела организације библиотека на Универзитету у Источном Сарајеву, због дислокације факултета у различите

---

⁶ Исто.

градове најприхватљивији би био *полуцентрализовани* модел организације факултетских библиотека са средишњом универзитетском библиотеком, која подразумева централизацију одређених функција са постојањем библиотечких фондова на сваком факултету. Према Јововићу „Uloga univerzitetskih biblioteka u budućnosti vidi se prije svega kao centralno mjesto za izgradnju i održavanje digitalnih arhiva, и као институција... којој pripada i uloga за образовања корисника. Naime, univerzitetska biblioteka на европским универзитетима је centralna biblioteka tog универзитета i sve fakultetske biblioteke pripadaju njoj – organizaciono, materijalno i upravno čine sve да што боље iskoriste dostupne информације. „(Јововић 2010: стр. 297).

Изградња колекција била је приоритет у сваком времену. Факултетске библиотеке прије свега имају приоритет у набавци уџбеничке литературе и референсних збирки. У том смислу неопходно је стварање партнерских односа са другим установама на дигитализацији као и са издавачима на могућем он-лајн приступу одређеним садржајима по повољнијим цијенама. Изглед документа се мијења као и његов начин кориштења који захтијева технолошку подршку. Понуда садржаја на порталима библиотека штеди вријеме корисника, али већу обученост, као и сардњу различитих чинилаца у том процесу.

Образовање кадрова и информациона писменост

Образовање кадрова подразумева поред формалног образовања и обавезно информационо образовање. У виртуелном окружењу кориштење и похрањивање документа захтијева информациону писменост првенствено библиотекара како би осмислили услуге и израду тематских портала, као подршку образовању, учењу, настави и истраживању. Библиотекар тако преузима и васпитно образовну улогу и одговорност за квалитет образовног процеса. Сарадњом са наставницима и студентима доприно-

си бољим резултатима образовног процеса и његовом квалитету. “Zbog toga bi bibliotekari trebalo da budu ne samo kompetentni u pretraživanju i pohranjivanju informacija, već i informatički izrazito pismeni i vješti u korišćenju aplikacija što ih nude nove tehnologije. Biblioteke zato treba da upravo u tom pravcu osmišljavaju programe, koji će razvijati svijest o važnosti naučnih i tehničkih informacija pri obnavljanju i sticanju novih znanja i osposobljavanju za samostalno rješavanje informacijskih problema u što kraćem vremenskom roku. Uključivanje informacijske pismenosti u nastavne planove i programe univerziteta zahtijeva zajedničke napore i fakulteta i biblioteke.”(Јововић). Зато је неопходно организовати курсеве и тренинге за кориштење информацијских услуга за запослене, студенте и истраживаче на факултету.

Закључак

Универзитетске библиотеке требају свој рад осавременилити прије свих других. Брзи технолошки развој и развој науке у свијету захтијева посједовање савремено опремљеног простора за библиотеку на универзитету. Израда репрезентатних web портала и образовних сервиса на универзитету, који би задовољили приступ дигиталним колекцијама, базама података, као и осталим садржајима је приоритет у смислу видљивости библиотеке у окружењу. Осавремењивање апликација за кориштење на различитим уређајима од компјутера, таблета до мобилних андроид телефона, омогућава приступ колекцијама и информацијама 24 сата са било ког мјеста. У овом процесу неопходна је повезаност и сарадња свих субјеката: информатичара, наставника, библиотекара и надлежних институција. О томе треба да постоји не само наша свијест него и шире друштвене заједнице.

Из горе наведеног можемо закључити да је потребно направити озбиљну анализу стања библиотека на Универзитету, као и перспективу њиховог развоја кроз потпуно

нову трансформацију према потребама савременог образовања. У том правцу требало би се упознати и са стандардима Америчког удружења високошколских библиотека *ACRL*⁷ и њиховим препорукама, које су намијењене увођењу информацијске писмености у високошколски контекст (ACRL, 2000). Национални стандарди су базирани више као показатеље стања у библиотекама и требају се прилагођавати новим захтјевима у високошколском образовању. О сложенијим истраживањима треба размишљати у будућности и вршити поређења са успјешним. Показатељи успјешности и исхода учења су од посебне важности за овај тип библиотека и треба вршити истраживање кроз упитнике и тестирања, која нам омогућавају и вредновања рада библиотека.

Литература

- Јововић, В.(2010) V. Jovović, Uloga biblioteke u Bolonjskom procesu Sociološka luča IV, стр.294-301.
- Максимовић, М.(2009). Јавне библиотеке пред новим изазовима. У: Библиотеке садашњости и будућности: Савремена библиотека - Европски стандарди у пракси / главни и одговорни уредник Алекса М. Алачић. - Вишеград : Друштво библиотекара Републике Српске, 2009. - ISBN 978-99938-844-5-3. - Стр. 68-74.

Електронски извори

- Закон о високо образовању Републике Српске број: 01-1065/06, Бања Лука 19 јули 2006. Службени гласник Републике Српске бр. 85 од 31. августа 2006. године.
- Тим Вијећа министара (Јул и, 2004). Политика развоја информационог друштва у Босни и Херцеговини. Сарајево: Савјет министара Босне и Херцеговине. Доступно преко: http://www.is.gov.ba/documents/publications/Politika_razvoja_ID_u_BiH_cir.pdf [25.05.2007.]
- 2010 Top Trends in Academic Libraries. http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/white_papers/En

---

⁷ *Association of College and Research Libraries*

- 2016 Top Trends in academic libraries.
http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/publications/white_papers/En

Abstract: University libraries in BiH are at the turning point, both in the organizational sense and in the process of providing services. On 19 July 2006, the Republic of Srpska passed the Law on Higher Education, which stipulates the ways of integrating higher education institutions and the organization of studies according to the Bologna Declaration, where the library has gained greater significance in the educational process and in scientific and research work. The library as a place at the university and now in the virtual weapon of search for information and resources, emerge from the scope of its space with more complex requirements. It implies information literacy and networking of all subjects in the process, as well as networking of libraries, modern organization of collections, technological support for improvement The quality of research work and the training of librarians. The library becomes an important factor in the educational process at the university, which also requires respect for national standards for higher education libraries. We will also look at the organization of libraries at the University of East Sarajevo.

Key words: University library, modern education, information literacy.